

Sibel Esmer Deniz

<https://orcid.org/0009-0004-4040-1666>

Teacher, Evliya Çelebi Kindergarten, Türkiye, esmersibel21@gmail.com

Simge Taş

<https://orcid.org/0009-0000-2146-4654>

Teacher, Yenimahalle District Directorate of National Education, Türkiye, simgedgl@gmail.com

Zeynep Göze

<https://orcid.org/0009-0006-3963-2322>

Teacher, Evliya Çelebi Kindergarten, Türkiye, tuana1721@hotmail.com

Atıf Künyesi | Citation Info

Esmer Deniz, S., Taş, S. & Göze, Z. (2025). Covid 19 Salgınında Uygulanan Uzaktan Eğitim Sürecinde Okul Öncesi Öğretmenlerinin Yaşadıkları Sorunlar ve bu Sorunlara Yönelik Öğretmen Görüşleri. *Tigin Analitik Sosyal Bilimler Dergisi*, 3 (1), 36-53.

Covid 19 Salgınında Uygulanan Uzaktan Eğitim Sürecinde Okul Öncesi Öğretmenlerinin Yaşadıkları Sorunlar ve bu Sorunlara Yönelik Öğretmen Görüşleri

Öz

17 Kasım 2019'da Çin'in Vuhan şehrinde başlayan Covid 19, Aralık ayı itibarıyla dünya genelinde bir salgına dönüşmüştür. Salgının daha fazla yayılmaması ve olumsuz sonuçlara sebep olmaması için uluslararası sağlık kuruluşları (Dünya Sağlık Örgütü) tarafından bazı önleyici kararların alınması ve kısıtlamaların uygulanması zorunlu kılınmıştır. Bu kısıtlamalar kapsamında okul öncesi, ilkokul, ortaokul, lise ve yükseköğretim kurumlarında kapanma yoluna gidilmiştir. Bu kapsamda eğitimde yeni bir dönem olan uzaktan eğitim uygulamalarına geçiş başlamıştır. Buna göre bu çalışmanın amacı, Türkiye'de taşra ve merkez olmak üzere farklı kesimlerde görev yapan okul öncesi öğretmenlerinin, Covid 19 pandemisi boyunca hem öğrenme hem de öğretme alanlarında karşılaştıkları deneyimlere ve sorunlara dair araştırma yapmaktır. Bu hedefler doğrultusunda okul öncesi eğitim kurumu öğretmenlerinin, Covid 19 pandemisi itibarıyla uygulamaya konulan uzaktan eğitim

süreci ile ilgili genel mütalaa ve deneyimleri araştırılmıştır. Çalışmada olgu bilim deseni ile hazırlanmış nitel bir araştırma tasarlanmıştır. Çalışmaya katılan öğretmenler taşra ve merkez olmak üzere Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde olarak görev yapan, 15 kişiden oluşmaktadır. Bu veriler kapsamında okul öncesi öğretmenlerinin uzaktan eğitime ilişkin olumsuz görüşlerinin ağırlıkta olduğu saptanmıştır. Bu bağlamda özellikle taşra bölgelerinde altyapı hizmetlerinde yaşanan sorunlar nedeniyle eğitim buralarda uzaktan eğitim süreci bazen sekteye uğramıştır. Bunun yanı sıra bu dönemde telefon, tablet ve bilgisayar aracılığıyla Zoom, WhatsApp ve e-okul gibi platformlar üzerinden öğrencilerle iletişim sağlanmıştır. Yine bu dönemde öğretmen ve öğrencilerin aynı fiziksel ortamda bulunamamasından kaynaklı çeşitli motor, bilişsel, sosyal-duygusal ve öz bakım becerilerinin kazandırılması ve takibi güçleşmiştir. Bununla birlikte, ankete katılan öğretmenlerin birçoğunun teknolojiyi kullanma noktasında kendini yetersiz gördüğü de ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Okul Öncesi Öğretmeni, Covid 19, Pandemic, Uzaktan Eğitim

Problems Experienced by Preschool Teachers in the Distance Education Process Implemented in Covid 19 Pandemic and Teachers' Opinions on These Problems

Abstract

Covid 19, which started on 17 November 2019 in Wuhan, China, has turned into a worldwide outbreak as of December. In order to prevent the outbreak from spreading further and causing negative consequences, some preventive decisions and restrictions have been mandated by international health organisations (World Health Organization). Within the scope of these restrictions, pre-school, primary school, secondary school, high school and higher education institutions have been closed. In this context, the transition to distance education applications, which is a new era in education, has started. Accordingly, the purpose of this study is to investigate the experiences and problems that preschool teachers working in different parts of Turkey, including provincial and central, have encountered in both learning and teaching areas during the Covid 19 pandemic. In line with these objectives, the general opinions and experiences of preschool education institution teachers about the distance education process put into practice as of the Covid 19 pandemic were investigated. In the study, a qualitative research prepared with a phenomenology design was designed. The teachers participating in the study consisted of 15 people working in various regions of Turkey, including provincial and central. Within the scope of these data, it was determined that pre-school teachers' negative opinions about distance education were predominant. In this context, especially in the provincial regions, the distance education process was sometimes interrupted due to problems in infrastructure services. In addition, in this period, communication with students was provided through platforms such as Zoom, WhatsApp and e-school via phones, tablets and computers. Again in this period, it became difficult to gain and follow up various motor, cognitive, social-emotional and self-care skills due to the fact that teachers and students could not be in the same physical environment. In addition, it was also revealed that many of the teachers who participated in the survey considered themselves inadequate in terms of using technology.

Keywords: *Preschool Teacher, Covid 19, Pandemic, Distance Education*

Giriş

Eğitim bir ülkenin gelişmişlik düzeyini gösteren en büyük göstergelerin başında gelmektedir. Bir ülkenin kalkınması eğitime verdiği önemle doğru orantılıdır. Yani bir ülkenin politika, ekonomi, kültür ve sosyal açıdan gelişmişliği eğitim oranı ile doğrudan ilintilidir. Buna paralel olarak yürütülen eğitim programlarında okul öncesi eğitimin hedefi çocuğun gelişim özelliklerine uygun olmalı ve bu gelişimi desteklemelidir. Bunun yanısıra uygun bir eğitim sistemini ve buna uygun sağlıklı fiziksel bir çevre ile çocuğun bütünsel gelişimi desteklemelidir.

Eğitimde sadece sistem değil, çevresel koşullar da büyük bir role sahiptir. Çocukların gelişimlerinin destekleyecek ortam onların her yönden gelişimi destekleyecek ve onları gerçek hayata hazırlayacak özelliklere sahip olmalıdır. Okul öncesi eğitimi ve bu döneme ait yaşantılar herkesin hayatında oldukça önemli bir role sahiptir. Çünkü geleceği yapılacak ilk önemli adımlar belki bu dönemde atılmaktadır. Okul öncesi çağı tüm gelişim alanlarında önemli ve belirleyici oluşumların gerçekleştiği bir dönem olarak da belirtilebilir. Fakat gelişim ile beraber çocukların aynı ölçüde savunmasız kalabildikleri ve kendilerini ifade edebilme noktasında zorluk da çekebilecekleri bir dönemdir (Aryani, Warsini & Haryanti, 2018; Blair, McKinnon & Daneri, 2018). Bu dönemde çocuk daha çok içgüdüleriyle hareket edebilmekte, çevresinde olan pek çok durum ve olayı kendi bilişsel yapısına uygun olarak düzenlemeye ve anlamlandırmaya çalışıp, benmerkezci bakış açısıyla hayatı değerlendirmekte ve gelişmeleri doğaüstü güçlerle anlamaya çalışmaktadır (Bütün-Ayhan, 2017). Bu dönem çocukların aynı zamanda çok hareketli oldukları, enerjilerini sürekli oynayarak, koşarak, atlayarak boşalttıkları bir dönemdir. Yine bu dönem çocuklarda dış dünyayı keşfetme, olayları ve durumları sorgulama, merakla araştırma gibi süreçlerin yoğun yaşandığı bir aralıktır. Çocuk dış dünya ile İlk defa bu kadar etkileşim halinde olup bu dünyayı anlamaya yönelik olarak dil gelişimi de ilerlemektedir. Çünkü dış dünya aynı zamanda ona yabancı olan bir dünyadır ve onların sosyalleşme adına ilk adımları olarak da nitelendirebiliriz (Yıldız-Bıçakçı & Aral, 2017). Dolayısıyla bu dönemde çocukların öğretmenleri ile sınıf arkadaşları ile veya akranlarıyla yaşadığı aktif iletişim de çok önemli bir role sahiptir. Sosyalleşmeye İlk adım olarak görülen Bu dönem onların dış dünya ile iletişim kurdukları ilk dönemde sayılabilir. Dolayısıyla bu dönemde hem öğretmenin hem de akranlarının çocuğun hayatında çok önemli bir rolü olduğu düşünülebilir. Çünkü çocuk bu dönem anne ve babası dışında rol model alabileceği bir öğretmenle aktif bir etkileşim halindedir. Öğretmen öğrencinin Duygu düşüncelerini yapılandırmaya destek çıkıp onun sosyal, bilişsel, duyuşsal, motor gelişim ve öz bakım becerisi çeşitli gelişim alanlarına önemli ölçüde etki edebilecek ve bu gelişim alanlarını geliştirebilecek

hayatı öneme sahip güçlerden biri olabilir (Brookfield, 2017). Ancak Covid 19 salgını ile beraber tüm dünyada yaşanan pandemi, öğretmenlerin birçok sorunla karşılaşmasına sebep olmuştur. Başaran (Balaman & Hanbay-Tiryaki, 2021). Bilindiği üzere pandemi döneminde okulların tamamı kapanmış ve online eğitim kavramı hayatımıza girmiştir. Bu durum dolayısı ile olumsuz sonuçlar doğmuş ve çocukların gelişimi olumsuz etkilenmiştir (Earls, Raviola & Carlson, 2008). Online eğitimin hem öğretmen hem de öğrenci açısından başarıya ulaşmasında en önemli etkilerin başında alt yapı, aile, öğretmen yeterlilikleri ve uygulamaların etkililiği gösterilebilir. Yani sadece öğretmenin yeterliliği değil alt yapının da uygunluğu süreci en çok etkileyen faktörlerin başında gelmektedir (Brom, Lukavský, Greger, Hannemann, Straková & Švaříček, 2020). Yapılan birçok araştırma sonucunda Dünyada online ve uzaktan eğitim ile ilgili çok az sayıda bilimsel makalenin olduğu görülmüştür (Alves, Lopes & Precioso, 2021). Benzer şekilde Türkiye’ de de çoğunlukla ilkökul, ortaokul ve lise düzeyinde araştırmaların yapıldığı ve okul öncesine dair öğretmen görüşleri araştırmalarının ise daha sınırlı olduğu görülmüştür (Bayburtlu, 2020). Hâlbuki çocuklukta 0-6 döneminin dış dünyayla ilk tanışma evresi olduğu düşünüldüğünde ve bu dönemde öğretmenin çocuğun ilk rol modeli olduğu varsayıldığında bu döneme dair yapılacak araştırmaların da çok önemli olduğu unutulmamalıdır. Çünkü sosyal, bilişsel, duyuşsal ve motor becerilerin anne baba dışında desteklenip geliştirildiği bu dönem gelecek nesillerin benzer problemlerle karşılaşmaması veya yaşanabilecek problemlerde çözüm geliştirebilmek için çok önemlidir (Hughes, 2020). Bu görüşler çerçevesinde bu çalışmanın genel hedefi; Covid 19 boyunca, okul öncesi öğretmenlerinin online ve uzaktan eğitim uygulamaları ile karşılaştıkları problem ve durumların saptanmasıdır.

1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada, Türkiye genelinde taşra ve merkez ilçelerde yer alan okul öncesi öğretmenlerinin covid-19 pandemi sürecinde yaşadıkları zorluklar ve uzaktan eğitime uyum süreçlerine yönelik sorunların tespit edilmesi amaçlanmıştır. Alt Problemler;

1. Pandemi sürecinde, okul öncesi öğretmenlerinin teknolojiye erişim ve teknolojiyi kullanım noktasında karşılaştıkları zorluklar nelerdir?
2. Pandemi sürecinde, okul öncesi öğrencilerine sosyal-duygusal, bilişsel, motor ve özbakım becerilerinin kazandırılmasında öğretmenlerin yaşadığı problemler nelerdir?
3. Pandemi sürecinde, okul öncesi öğretmenlerinin uzaktan eğitim sürecinde materyal eksikliği açısından yaşadığı sıkıntılar nelerdir?
4. Pandemi sürecinde, okul öncesi öğretmenlerinin yeterliliklerinin eğitim sürecine ilişkin sıkıntılar nelerdir?

2. Araştırmanın Önemi

Bu araştırmada okul öncesi öğretmenlerinin pandemi sürecinde yaşadığı zorluklar tespit edilmeye çalışılmıştır. Pandemi sürecinin yarattığı zorlukların farklı ekonomik düzeye sahip bölgelere göre değişim gösterip göstermediği ve bu etkinin öğretmenin eğitim sürecine etkisi araştırılmış özellikle öğretmen yeterliliklerinin süreci şekillendirmesindeki etkisi irdelenmiştir. Bu çalışma sonucunda elde edilen verilerin hem okul öncesi kurumlarında çalışan öğretmen ve yöneticilere hem de kurumlarda meydana gelebilecek sorunlara etkili ve kalıcı yaklaşımlar getirmek isteyen bilim insanları ve yöneticilere katkıda bulunabileceği ön görülmektedir.

3. Yöntem

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada okul yöneticilerinin Covid-19 sürecinde öğretmenlerin yaşadıkları güçlükleri incelemek amacıyla nitel araştırma yöntemlerinden fenomenolojik desen kullanılacaktır. Fenomenolojik desen, bireyin kendi bakış açısına göre deneyimlerini ön plana çıkaran bir nitel araştırma türüdür (Ersoy, 2016). Bu desende araştırma grubuna dahil olan katılımcıların birebir deneyimlere sahip olması gerekir (Patton, 2014). Araştırmada dünya genelinde etkisini süren Covid-19'un eğitim sistemine etkisini okul öncesi öğretmenlerinin görüşleri doğrultusunda irdelenmek amaçlandığından fenomenolojik desen kullanılacaktır.

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmada, araştırma yöntemlerinden biri olan nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Tercih edilen desen olgu bilim deseni. Olgubilim deseni, farkında olunan fakat derinlemesine ve ayrıntılı araştırılmasına ihtiyaç duyulan konuların irdelenip açığa kavuşturulması demektir. İnsanların sosyal yapılarını anlayabilmek için günlük yaşamda kullandıkları ilişkilerin çözümlenip, sözel ve yazılı metinlerde saklı olan anlamların ortaya çıkarılmasıdır. Olgubilim araştırmalarında veri toplama kaynakları araştırmanın odaklandığı olguyu yaşayan ve bu olguyu dışa vurabilecek veya yansıtabilecek bireyler ya da gruplardır. Çalışma grubuna katılan 15 okul öncesi öğretmeni maksimum çeşitlilik örnekleme yöntemi ile seçilmiştir. Maksimum çeşitlilik örnekleme, çeşitlilik gösteren ve birbirine benzemeyen durumlar arasından seçilerek problemin farklı boyutlarını ortaya koymaktır. Görüşme tekniğinde veriler, katılımcıların uzaktan eğitim sürecinde çalıştıkları öğrencilerle kazanım ve göstergelerini verirken yaşadıkları problemlerle, kendi deneyimlerini yorumlama biçimleri ile duygu ve düşüncelerini aktarmayı içermektedir. Böylece veriler bir duruma veya bağlama özgü anlamların yorumsamacı bir anlayışla ortaya çıkarılmıştır. Araştırmadaki katılımcı okul öncesi öğretmenleri Diyarbakır ili Kayapınar ilçesinden toplam 15 okul öncesi öğretmeninden oluşmuştur. Çalışmada özellikle öğrenci ve veli profillerinin farklı olduğu, okulun bulunduğu

semtin sosyoekonomik düzeyinin aynı olmadığı, muhit olarak çeşitli semtlerdeki okullar tercih edilerek orada görev yapan anasınıfı öğretmenleri araştırmaya dahil edilmiştir. Katılımcılara ait bazı bilgiler aşağıdaki tabloda (Tablo 1) sunulmuştur.

Tablo 1. Katılımcılara ait kişisel bilgiler

Katılımcılar	Cinsiyet	Meslek Yılı	Eğitim Durumu	Bulduğunuz Okulda Kaçınıc Yılı
Ö1	Kadın	1-10	Lisans	1-3
Ö2	Erkek	1-10	Yüksek Lisans	1-3
Ö3	Kadın	1-10	Lisans	4-7
Ö4	Kadın	1-10	Lisans	1-3
Ö5	Kadın	1-10	Lisans	1-3
Ö6	Kadın	1-10	Lisans	1-3
Ö7	Kadın	1-10	Lisans	1-3
Ö8	Kadın	1-10	Lisans	1-3
Ö9	Kadın	1-10	Lisans	1-3
Ö10	Kadın	1-10	Lisans	1-3
Ö11	Kadın	11-20	Yüksek Lisans	4-7
Ö12	Kadın	1-10	Lisans	4-7
Ö13	Erkek	1-10	Lisans	4-7
Ö14	Kadın	1-10	Lisans	4-7
Ö15	Kadın	11-20	Lisans	1-3

Görüşmeye katılan okul öncesi öğretmenlerinin çoğunluğu kadın olup meslekteki hizmet yılı 1-10 yıl arasında, çoğunluk lisans mezunu olup ve buldukları okulda 1-3 yıl olarak çalıştıkları genel olarak tespit edilmiştir.

3.3. Veri Toplama Süreci

Araştırmacı tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak veriler toplanacaktır. Görüşme formu hazırlanırken öncelikle araştırmacının çevresindeki okul öncesi öğretmenleri ile ön görüşmeler yapılacaktır. Okul öncesi öğretmenleri ile yapılan görüşmeler sonunda 11 adet görüşme sorusu hazırlanacaktır. Soruların anlaşılabilirliğini ölçmek amacıyla iki okul öncesi öğretmeni ile pilot uygulama yapılacaktır. Pilot uygulamada soruların anlaşılabilir olup olmadığı tespit edilerek görüşme formunun son haline karar verilecek ve asıl uygulamaya geçilecektir. Görüşme formunda 11 ana soru yer alacaktır. Görüşme formunda şu şekilde sorular yer alacaktır:

- Covid 19 pandemi döneminde, sizin teknolojiye erişim ve teknolojiyi kullanım noktasında karşılaştığınız zorluklar nelerdir?
- Covid 19 pandemi döneminde, öğrencilerinizin teknolojiye erişim ve teknolojiyi kullanım noktasında karşılaştıkları zorluklar nelerdir?
- Covid 19 pandemi döneminde uzaktan eğitim de öğrencileriniz hangi teknolojik cihazları kullanmıştır?
- Pandemi döneminde, öğrencilerinizin sosyal duygusal becerilerinin kazandırılmasında ne tür problemler yaşadınız kısaca belirtiniz?
- Pandemi döneminde, öğrencilerinizin bilişsel becerilerinin kazandırılmasında ne tür problemler yaşadınız kısaca belirtiniz?
- Pandemi döneminde, öğrencilerinizin motor becerilerinin kazandırılmasında ne tür problemler yaşadınız kısaca belirtiniz?
- Pandemi döneminde, öğrencilerinizin özbakım becerilerinin kazandırılmasında ne tür problemler yaşadınız kısaca belirtiniz?
- Pandemi döneminde, uzaktan eğitime geçişte uyum problemi yaşadınız mı?
- Pandemi döneminde, uzaktan eğitim sürecinde materyal eksikliği açısından yaşadığınız sıkıntılar nelerdir kısaca belirtiniz?
- Pandemi döneminde, mesleki yeterliliklerinizin uzaktan eğitim süreci için kapsayıcı ve kafi olduğunu düşünüyor musunuz?
- Uzaktan eğitim sürecinde mesleki yeterlikleriniz açısından eksiklikleriniz nelerdir?

Veriler 2022 Mayıs-Haziran aylarında araştırmacılar tarafından toplanacaktır. Çalışma grubunda yer alacak okul öncesi öğretmenleri arasından seçilecektir. Çalışma grubu belirlendikten sonra 15 okul öncesi öğretmeni ile birebir veya online anket olarak görüşme yapılacaktır. Görüşmeler araştırmacılara ve okul öncesi öğretmenleri ile uygun olan zaman diliminde planlanarak gerçekleştirilecektir. Yapılan görüşmeler yaklaşık 15 dakika sürecektir. Görüşmeler yapıldıktan sonra veriler yazıya dökülecektir.

3.4. Verilerin Analizi ve Yorumu

Araştırma verileri farklı illerde görev yapan okul öncesi öğretmenler ile yarı yapılandırılmış görüşme formları kullanılarak elde edilmiştir. Araştırmada elde edilmiş olan verilerin yorumlanması betimsel analiz yaklaşımı kullanılarak yapılmıştır. Betimsel analiz yaklaşımı, araştırmacı tarafından toplanmış olan verilerin yine araştırmacı tarafından hazırlanmış tema bağlamında özetlenip irdelenmesine dayanan veri analizidir. Okuyuculara özet biçimde bilgilerin ve yorumların sunulmasını amaçlamaktadır. Araştırmanın gözlemlerindeki neden sonuç ilişkisini anlatılır ve ihtiyaç duyulduğunda kıyaslama yapılır.

Okul öncesi öğretmenlerinin Covid 19 pandemisi sürecinde yaşadıkları zorluklar ve uzaktan eğitim sürecin yürütülmesine ilişkin sorunların tespit edilmesi amacıyla yarı yapılandırılmış görüşme formlarından elde edilen verilere belirli temalar oluşturulmuş ve bu veriler yorumlanarak araştırmanın amacına uygun olarak sonuçlandırılmıştır. Ayrıca temalar doğrudan yapılan alıntılarla desteklenmiştir. Elde edilen tüm veriler anlaşılabilirliği arttırabilmek amacıyla tablolaştırılmıştır.

4. Bulgular

Okul öncesi öğretmenlerinin Covid 19 pandemisi sürecinde yaşadıkları zorluklar ve uzaktan eğitim sürecin yürütülmesine ilişkin sorunların tespitine yönelik olarak elde edilen bulgular aşağıdaki tablolarda gösterilmiştir. Araştırmanın birinci alt problemi olarak öğretmenlere “Covid 19 pandemi döneminde, sizin teknolojiye erişim ve teknolojiyi kullanım noktasında karşılaştığınız zorluklar nelerdir?” sorusu yöneltilmiştir ve yanıtlar aşağıdaki Tablo 2’de bulunmaktadır.

Tablo 2. Covid 19 pandemi döneminde, öğretmenlerin teknolojiye erişimi ve teknolojiyi kullanım noktasında karşılaşılan zorluklara ilişkin görüşler

Görüşler	Frekans	Yüzde	Katılımcı
İnternet bağlantısında sorunlar yaşanması	7	46,66	Ö1, Ö2, Ö4, Ö6, Ö11, Ö14, Ö15
Öğrencilerin internet erişimi olmaması	4	26,66	Ö3, Ö4, Ö12, Ö14
Öğrencilerin bilgisayarını olmaması	4	26,66	Ö3, Ö5, Ö12, Ö14
Teknolojik uygulamaları kullanmakta zorlanmalar	3	20	Ö8, Ö10, Ö12
Katılımda yaşanan zorluklar	2	13,33	Ö7, Ö9
Zorluk yaşamadım	1	6,66	Ö13

Okul öncesi öğretmenlerinin, teknolojiye erişim ve teknolojiyi kullanım noktasında karşılaşılan zorlukların bulunduğu tablo incelendiğinde; internet bağlantısında sorunlar yaşanması yedi öğretmen (%46,66), öğrencilerin internet erişimi olmaması dört öğretmen (%26,66), öğrencilerin bilgisayarını olmaması dört öğretmen (%26,66), teknolojik uygulamaları

kullanmakta zorlanmalar üç öğretmen (%20), katılımda yaşanan zorluklar iki öğretmen (%13,33) tarafından belirtilmiştir. Ayrıca zorluk yaşamadım cevabı bir öğretmen (%6,66) aktarılmıştır.

Ö2 “Kırsal bölgede öğretmenlik yaptığımdan internet bağlantı sorunları ile karşılaştım. Uzaktan eğitim sürecinin yürütüldüğü eba sisteminden kaynaklı sorunlar öğrenciler ile sağlıklı bir iletişimin aksamasına sebep oldu”

Ö10 “Zoom programını kullanırken İngilizce dili olduğu için zorlandım ve bunu velilerime anlatırken de aynı sorunu yaşadım.”

Ö12 “Her çocuğun teknolojik imkânlara sahip olmaması, her zaman çocuklara erişebilir olamamak, velilerin teknoloji kullanımı konusunda yeterli olamaması.”

Ö14 “Zaman zaman bağlantıların kopması ve öğrencilerin internet ve bilgisayar ya da diğer iletişim araçlarına sahip olmamasından kaynaklı problemler yaşandı.”

Araştırmanın ikinci alt problemi olarak öğretmenlere “Covid 19 pandemi döneminde, öğrencilerinizin teknolojiye erişim ve teknolojiyi kullanım noktasında karşılaştıkları zorluklar nelerdir?” sorusu yöneltilmiştir ve yanıtlar aşağıdaki Tablo 3’te bulunmaktadır.

Tablo 3. Covid 19 pandemi döneminde, öğrencilerin teknolojiye erişimi ve teknolojiyi kullanımı noktasında karşılaşılan zorluklara ilişkin görüşler

Görüşler	Frekans	Yüzde	Katılımcı
Öğrencilerin internet erişimi olmaması	7	46,66	Ö2, Ö7, Ö8, Ö9, Ö10, Ö11, Ö14
Öğrencilerin bilgisayar olmaması	5	33,33	Ö2, Ö10, Ö11, Ö12, Ö14
Teknolojik uygulamaları kullanmakta zorlanmalar	5	33,33	Ö3, Ö4, Ö5, Ö12, Ö13
İnternet bağlantısında sorunlar yaşanması	3	20	Ö1, Ö6, Ö15

Okul öncesi öğrencilerinin, teknolojiye erişim ve teknolojiyi kullanım noktasında karşılaşılan zorlukların bulunduğu tablo incelendiğinde; öğrencilerin internet erişimi olmaması yedi öğretmen (%46,66), öğrencilerin bilgisayar olmaması beş öğretmen (%33,33), teknolojik uygulamaları kullanmakta zorlanmalar beş öğretmen (%33,33), internet bağlantısında sorunlar yaşanması üç öğretmen (%20), tarafından belirtilmiştir.

Ö3 “Okuma yazma bilmeyen velilerimin olması”

Ö11 “Genellikle maddi durumu kötü olan öğrencilerimin internet ve elektronik bir cihaz bulma sıkıntısı vardı. Ayrıca kullanılan zoom programı yabancı dilde olduğu için öğrencilerim zorlanıyordu.”

Araştırmanın üçüncü alt problemi olarak öğretmenlere “Covid 19 pandemi döneminde uzaktan eğitim de öğrencileriniz hangi teknolojik cihazları kullanmıştır?” sorusu yöneltilmiştir ve yanıtlar aşağıdaki Tablo 4’te bulunmaktadır.

Tablo 4. Covid 19 pandemi döneminde, uzaktan eğitimde öğrencilerin hangi teknolojik cihazları kullandıklarına dair görüşler

Görüşler	Frekans	Yüzde	Katılımcı
Telefon	13	86,66	Ö1, Ö2, Ö3, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9, Ö11, Ö12, Ö13, Ö14, Ö15
Tablet	6	40	Ö2, Ö5, Ö10, Ö11, Ö12, Ö14
Bilgisayar	6	40	Ö2, Ö5, Ö10, Ö11, Ö12, Ö14
Zoom, Whatsapp, E-Okul	1	6,66	Ö4

Okul öncesi öğrencilerinin, kullandıkları teknolojik cihazların bulunduğu tablo incelendiğinde; telefon on üç öğretmen (%86,66), tablet altı öğretmen (%40) bilgisayar altı öğretmen (%40), Zoom, Whatsapp, E-Okul bir öğretmen (%6,66), tarafından belirtilmiştir.

Ö2 “Bilgisayar, tablet, cep telefonu.”

Ö4 “Zoom whatsapp e okul.”

Araştırmanın dördüncü alt problemi olarak öğretmenlere “Pandemi döneminde, öğrencilerinizin sosyal duygusal becerilerinin kazandırılmasında ne tür problemler yaşadınız kısaca belirtiniz?” sorusu yöneltilmiştir ve yanıtlar aşağıdaki Tablo 5’te bulunmaktadır.

Tablo 5. Pandemi döneminde, öğrencilere sosyal duygusal becerilerinin kazandırılmasında yaşanan problemler

Görüşler	Frekans	Yüzde	Katılımcı
Fiziksel olarak bir arada bulunmamak	10	66,66	Ö2, Ö4, Ö6, Ö7, Ö9, Ö10, Ö11, Ö12, Ö14, Ö15

Akran etkileşiminin kısıtlanması	8	53,33	Ö3, Ö4, Ö6, Ö8, Ö10, Ö11, Ö12, Ö14
İnternet bağlantısındaki aksaklıklar	2	13,33	Ö1, Ö13

Okul öncesi öğretmenlerinin, öğrencilere sosyal duygusal becerilerinin kazandırılmasında yaşanan problemlerin bulunduğu tablo incelendiğinde; fiziksel olarak bir arada bulunmamak on öğretmen (%66,66), akran etkileşiminin kısıtlanması sekiz öğretmen (%53,33) internet bağlantısındaki aksaklıklar iki öğretmen (%13,33) tarafından belirtilmiştir.

Ö11 “*Uzaktan eğitim ile yapılan derslerde öğrencilerin birbiriyle etkileşimi minimum düzeye düşmüştür özellikle duygusal kazanımlar noktasında zorluk çektik.*”

Ö12 “*Öğrencilerimle fiziksel olarak bir araya gelememek, onların akran olarak fiziksel bir araya gelememesi, oyun kurmak, kendini ve duygularını doğal ortamda ifade etmek gibi becerilerin gelişmesini engelledi.*”

Araştırmanın beşinci alt problemi olarak öğretmenlere “Pandemi döneminde, öğrencilerinizin bilişsel becerilerinin kazandırılmasında ne tür problemler yaşadınız kısaca belirtiniz?” sorusu yöneltilmiştir ve yanıtlar aşağıdaki Tablo 6’de bulunmaktadır.

Tablo 6. Pandemi döneminde, öğrencilere bilişsel becerilerin kazandırılmasında yaşanan problemler

Görüşler	Frekans	Yüzde	Katılımcı
Fiziksel olarak bir arada bulunmamak	10	66,66	Ö2, Ö4, Ö5, Ö7, Ö8, Ö9, Ö10, Ö11, Ö12, Ö13
Materyal eksikliği	5	33,33	Ö1, Ö5, Ö10, Ö11, Ö12
İnternet bağlantısındaki aksaklıklar	2	13,33	Ö13, Ö15

Okul öncesi öğretmenlerinin, öğrencilere bilişsel becerilerinin kazandırılmasında yaşanan problemlerin bulunduğu tablo incelendiğinde; fiziksel olarak bir arada bulunmamak on öğretmen (%66,66), materyal eksikliği beş öğretmen (%33,33) internet bağlantısındaki aksaklıklar iki öğretmen (%13,33) tarafından belirtilmiştir.

Ö1 “*Materyal eksikliğinden kaynaklı sorunlar yaşadık.*”

Ö13 “Köyde yeterince internet erişimi olmadığı için bilişsel becerilerini kazandırmada çok etkili olamadım.”

Araştırmanın altıncı alt problemi olarak öğretmenlere “Pandemi döneminde, öğrencilerinizin motor becerilerinin kazandırılmasında ne tür problemler yaşadınız kısaca belirtiniz?” sorusu yöneltilmiştir ve yanıtlar aşağıdaki Tablo 7’de bulunmaktadır.

Tablo 7. Pandemi döneminde, öğrencilere motor becerilerin kazandırılmasında yaşanan problemler

Görüşler	Frekans	Yüzde	Katılımcı
Fiziksel olarak bir arada bulunmamak	14	93,33	Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9, Ö10, Ö11, Ö12, Ö14, Ö15
İnternet bağlantısındaki aksaklıklar	1	6,66	Ö13
Zorluk yaşanmamıştır	1	6,66	Ö1

Okul öncesi öğretmenlerinin, öğrencilere motor becerilerinin kazandırılmasında yaşanan problemlerin bulunduğu tablo incelendiğinde; fiziksel olarak bir arada bulunmamak on dört öğretmen (%93,33), internet bağlantısındaki aksaklıklar bir öğretmen (%6,66) zorluk yaşanmamıştır bir öğretmen (%6,66) tarafından belirtilmiştir.

Ö1 “Ailelerin desteği ile halledildi.”

Ö4 “Okul ortamında bulunmamalarında kaynaklı hareket kabiliyetlerinin sınırlandırılması.”

Ö13 “Köyde yeterince internet erişimi olmadığı için motor becerilerini kazandırmada çok etkili olamadım.”

Araştırmanın yedinci alt problemi olarak öğretmenlere “Pandemi döneminde, öğrencilerinizin özbakım becerilerinin kazandırılmasında ne tür problemler yaşadınız kısaca belirtiniz?” sorusu yöneltilmiştir ve yanıtlar aşağıdaki Tablo 8’de bulunmaktadır.

Tablo 8. Pandemi döneminde, öğrencilere özbakım becerilerin kazandırılmasında yaşanan problemler

Görüşler	Frekans	Yüzde	Katılımcı
Gözlem yapılamaması	6	40	Ö2, Ö7, Ö8, Ö9, Ö12, Ö14
Ailelerin desteğine	4	26,66	Ö1, Ö3, Ö10, Ö11

ihtiyaç duyulması

Zorluk yaşanmamıştır	2	13,33	Ö5, Ö14
İnternet bağlantısındaki aksaklıklar	1	6,66	Ö13

Okul öncesi öğretmenlerinin, öğrencilere özbakım becerilerinin kazandırılmasında yaşanan problemlerin bulunduğu tablo incelendiğinde; gözlem yapılamaması altı öğretmen (%40), ailelerin desteğine ihtiyaç duyulması dört öğretmen (%26,66), zorluk yaşanmamıştır iki öğretmen (%13,33) internet bağlantısındaki aksaklıklar bir öğretmen (%6,66) tarafından belirtilmiştir.

Ö9 “Kontrol etmede sorun yaşandı.”

Ö11 “Velilerin desteğine oldukça ihtiyaç duyduğumuz bir dönemdi. Çocuklar okul ortamında değil ev ortamında uydukları kurallara göre davranıyorlardı.”

Araştırmanın sekizinci alt problemi olarak öğretmenlere “Pandemi döneminde, uzaktan eğitim sürecinde materyal eksikliği açısından yaşadığımız sıkıntılar nelerdir kısaca belirtiniz?” sorusu yöneltilmiştir ve yanıtlar aşağıdaki Tablo 9’da bulunmaktadır.

Tablo 9. Pandemi döneminde, materyal eksikliği bakımından yaşanan problemler

Görüşler	Frekans	Yüzde	Katılımcı
Derslerin işlenebilmesi için gerekli materyallerin eksikliği problemi	15	100	Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9, Ö10, Ö11, Ö12, Ö13, Ö14, Ö15

Okul öncesi öğrencilerinin ve öğretmenlerinin, materyal eksikliği bakımından yaşanan problemlerin bulunduğu tablo incelendiğinde; Derslerin işlenebilmesi için gerekli materyallerin eksikliği problemi on beş öğretmen (%100) tarafından belirtilmiştir.

Ö5 “Her öğrencinin bireysel kullanabileceği materyalin olmaması.”

Ö11 “Karantina süreçlerinde yasaklardan dolayı materyal temini bulmakta çok zorlandık.”

Araştırmanın dokuzuncu alt problemi olarak öğretmenlere “Pandemi döneminde, uzaktan eğitime geçişte uyum problemi yaşadınız mı?” sorusu yöneltilmiştir ve yanıtlar aşağıdaki Tablo 10’da bulunmaktadır.

Tablo 10. Pandemi döneminde, uzaktan eğitime geçişte uyum bakımından yaşanan problemler

Görüşler	Frekans	Yüzde	Katılımcı
Uyum sağlamada zorlanılmıştır	15	100	Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9, Ö10, Ö11, Ö12, Ö13, Ö14, Ö15

Okul öncesi öğretmenlerinin, uzaktan eğitime geçişte uyum bakımından yaşanan problemlerin bulunduğu tablo incelendiğinde; uyum problemi on beş öğretmen (%100) tarafından belirtilmiştir.

Ö1 “Uyum problemi yaşadık. Dikkatler daha dağınıktı.”

Ö8 “Evet”

Araştırmanın onuncu alt problemi olarak öğretmenlere “Pandemi döneminde, mesleki yeterliliklerinizin uzaktan eğitim süreci için kapsayıcı ve kafi olduğunu düşünüyor musunuz?” sorusu yöneltilmiştir ve yanıtlar aşağıdaki Tablo 11’de bulunmaktadır.

Tablo 11. Pandemi döneminde, uzaktan eğitim süreci için öğretmenlerin kendilerini mesleki bakımdan yeterli bulması

Görüşler	Frekans	Yüzde	Katılımcı
Yeterli	11	73,33	Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö6, Ö7, Ö8, Ö10, Ö11, Ö12, Ö14
Yetersiz	4	26,66	Ö5, Ö9, Ö13, Ö15

Pandemi döneminde, uzaktan eğitim süreci için öğretmenlerin kendilerini mesleki bakımdan yeterli bulmasının bulunduğu tablo incelendiğinde; yeterli on bir öğretmen (%73,33), yetersiz dört öğretmen (%26,66) tarafından belirtilmiştir.

Ö7 “Yeterli değildi.”

Ö15 “Eğitim yeterliliği ve bilgim uzaktan eğitim için yeterliydi”

Araştırmanın on birinci alt problemi olarak öğretmenlere “Uzaktan eğitim sürecinde mesleki yeterlilikleriniz açısından eksiklikleriniz nelerdir?” sorusu yöneltilmiştir ve yanıtlar aşağıdaki Tablo 12’de bulunmaktadır.

Tablo 12. Pandemi döneminde, uzaktan eğitim süreci için öğretmenlerin kendilerinde mesleki yeterlilik bakımından gördükleri eksiklikler

Görüşler	Frekans	Yüzde	Katılımcı
Teknolojik uygulamaları kullanmada zorluklar yaşama	11	73,33	Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö6, Ö7, Ö8, Ö10, Ö11, Ö12, Ö14
Yok	4	26,66	Ö5, Ö9, Ö13, Ö15

Pandemi döneminde, uzaktan eğitim süreci için öğretmenlerin kendilerini mesleki bakımdan yeterli bulmasının bulunduğu tablo incelendiğinde; yeterli on bir öğretmen (%73,33), yetersiz dört öğretmen (%26,66) tarafından belirtilmiştir.

Ö8 “*Teknolojik uygulamaları kullanmada sıkıntı yaşandı*”

Ö10 “*Teknoloji kullanımı ve de uzaktan eğitim sistemi yeni bir eğitim sistemi olduğundan kendimi yetersiz hissettim yeni kurallar kullanma açısından eksiklik yaşadım*”

Sonuç

Bu araştırmada yer alan okul öncesi öğretmenlerinin Covid 19 pandemi sürecinde yaşadıkları zorluklar ve uzaktan eğitime uyum sürecine ilişkin sorunların tespit edilmesi amaçlanmıştır. Bu amaca yönelik olarak pandemi sürecinde okul öncesi öğretmenlerinin teknolojiye erişim ve teknolojiyi kullanım noktasında karşılaştıkları zorluklar nelerdir, pandemi sürecinde okul öncesi öğrencilerine sosyal duygusal bilişsel motor ve öz bakım becerilerinin kazandırılmasında öğretmenlerin yaşadığı problemler nelerdir, pandemi sürecinde okul öncesi öğretmenlerinin uzaktan eğitim uyum sürecinde yaşadıkları sorunlar nelerdir, pandemi sürecinde okul öncesi öğretmenlerinin uzaktan eğitim sürecinde materyal eksikliği açısından yaşadıkları sıkıntılar nelerdir ve pandemi sürecinde okul öncesi öğretmenlerinin yeterliliklerinin eğitim sürecine ilişkin sıkıntıları nelerdir sorularına cevap aranmıştır. Araştırmanın bu bölümünde yukarıda verilen sorulara yönelik bulgular mevcut literatür ile tartışılacaktır. UNESCO’ya göre Covid 19 pandemisi sürecinde eğitim kurumlarında 1,6 milyar öğrencinin eğitimi kesintiye uğramıştır. Türkiye’de ise bu durumdan etkilenen öğrenci sayısı 25 milyonu bulmuştur. Literatüre bakıldığında bu süreçte okul öncesi öğretmen ve öğrencilerinin olumsuz etkilendiği, internete erişimde vb biçimlerde yaşanan sorunlar sebebiyle eğitimde aksaklıkların meydana geldiği görülmektedir. Bu araştırmada literatüre paralel biçimde okul öncesi öğretmenlerinin, teknolojiye erişim ve teknolojiyi kullanım noktasında karşılaştıkları zorlukların internet bağlantısında sorunlar yaşanmasının, öğrencilerin internet erişimi olmamasının, öğrencilerin bilgisayarı olmamasının, teknolojik uygulamaları kullanmakta

zorlanmaların ve katılımında yaşanan zorlukların eğitim sürecini olumsuz etkilediği bulunmuştur. Literatüre paralel biçimde okul öncesi öğrencilerinin, teknolojiye erişim ve teknolojiyi kullanım noktasında karşılaştıkları zorlukların: öğrencilerin internet erişimi olmaması, öğrencilerin bilgisayar olmaması, teknolojik uygulamaları kullanmakta zorlanmalar, internet bağlantısında sorunlar yaşanması olduğu belirlenmiştir. Okul öncesi öğrencilerinin, kullandıkları teknolojik cihazların telefon, tablet ve bilgisayar ile Zoom, Whatsapp, E-Okul olduğu belirtilmiştir. Okul öncesi öğretmenlerinin, öğrencilere sosyal duygusal becerilerinin kazandırılmasında yaşadıkları problemler literatüre paralel biçimde fiziksel olarak bir arada bulunmamak, akran etkileşiminin kısıtlanması ve internet bağlantısındaki aksaklıklar olarak çözümlenmiştir. Okul öncesi öğretmenlerinin, öğrencilere bilişsel becerilerinin kazandırılmasında yaşadıkları problemler literatüre paralel biçimde fiziksel olarak bir arada bulunmamak, materyal eksiklikleri ve internet bağlantısındaki aksaklıklar olarak çözümlenmiştir. Okul öncesi öğretmenlerinin, öğrencilere motor becerilerinin kazandırılmasında yaşadıkları problemler literatüre paralel biçimde fiziksel olarak bir arada bulunmamak ve internet bağlantısındaki aksaklıklar olarak çözümlenmiştir. Okul öncesi öğretmenlerinin, öğrencilere özbakım becerilerinin kazandırılmasında yaşadıkları problemlerin literatüre benzer biçimde; gözlem yapılamaması, ailelerin desteğine ihtiyaç duyulması ve internet bağlantısındaki aksaklıklar olarak görülmüştür. Okul öncesi öğrencilerinin ve öğretmenlerinin, materyal eksikliği bakımından yaşadıkları problemlerin literatüre benzer biçimde; derslerin işlenebilmesi için gerekli materyallerin eksikliği olarak belirlenmiştir. Okul öncesi öğretmenlerinin, uzaktan eğitime geçişe uyum bakımından yaşadıkları problemlerin literatüre benzer biçimde; uyum probleminin katılımcı tüm okul öncesi öğretmenler tarafından tekrarlandığı görülmüştür.

Pandemi döneminde, uzaktan eğitim süreci için öğretmenlerin kendilerini mesleki bakımdan yeterli bulmasının literatüre benzer biçimde çoğunluk tarafından mümkün bulunmadığı çözümlenmiştir. Bu yetersizliklerin açıklanmasına yönelik yapılan sorgulamada ise genellikle gerekli teknolojik uygulamaları kullanmakta zorlanmaların bu yetersizliği yarattığını açıkladıkları görülmüştür. Sonuç olarak pandemi sürecinde uzaktan eğitim bakımından ülkemizde de literatüre benzer biçimde büyük zorluklar yaşanmıştır. Pandemi sürecinde okul öncesi öğretmenlerinin teknolojiye erişim ve teknolojiyi kullanım noktasında zorluklar yaşadıkları, pandemi sürecinde okul öncesi öğrencilerine sosyal duygusal bilişsel motor ve öz bakım becerilerinin kazandırılmasında öğretmenlerin fiziksel uzaklık sebebiyle, ailelerin desteğine ihtiyaç duyulması sebebiyle ve materyal eksiklikleri, bağlantı kopuklukları, internet erişiminin kısıtlı olması gibi sorunlarla mücadele etmiş oldukları görülmüştür. Pandemi sürecinde okul öncesi öğretmenlerinin uzaktan eğitim uyum sürecinde çoğunlukla sorunlar yaşadıkları, pandemi sürecinde okul öncesi öğretmenlerinin uzaktan eğitim sürecinde yeterli

materyale sahip olmadıkları ve yaşanan kapanmaların öğretmen ve öğrencilerin materyal eksikliklerini tamamlanmasını engellediği bulunmuştur. Pandemi sürecinde okul öncesi öğretmenlerinin yeterliliklerinin özellikle teknolojik aletleri kullanabilmek ve yüz yüze eğitsel becerilerinin çevrimiçi biçimde kullanılmasında zorlanmaları olarak çözümlenmiştir. Bu sürecin bir daha yaşanması durumunda aynı sorunların yaşanabileceği bilindiğinden dolayı hem ülke idarecilerinin öğretmenlerin çevrimiçi eğitsel becerilerinin artırılmasına ve öğrencilerin çevrimiçi eğitim materyallerine ulaşabilmesine yönelik sorunların çözülmesi bakımından adım atması, üniversite eğitimlerinin bu yönde düzenlenmesi ve akademisyenlerin bu yönde yaptıkları çalışmaları arttırarak eksiklerin tespiti ve sağlanması bakımından yapılabilecekleri daha net biçimde ortaya koyacak çalışmalar yapılması önerilmektedir.

Kaynaklar

- Alves, R. F., Lopes, T., & Precioso, J. (2021). Teachers' well-being in times of Covid-19 pandemic: factors that explain professional well-being. *International Journal of Educational Research and Innovation (IJERI)*, 15, 203-217.
- Aryani, A., Warsini, S., & Haryanti, F. (2018). Relationship between quality of care of young mothers and social-emotional development in preschool children. *Belitung Nursing Journal*, 4(1), 31-38.
- Balaman, F., & Tiryaki, S. H. (2021). Corona virüs (Covid-19) nedeniyle mecburi yürütülen uzaktan eğitim hakkında öğretmen görüşleri. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 10(1), 52-84.
- Bayburtlu, Y.S. (2020). COVID 19 pandemi dönemi uzaktan eğitim sürecinde öğretmen görüşlerine göre Türkçe öğretimi. *Turkish Studies*, 15(4), 131-151.
- Blair, C., McKinnon, R. D., & Daneri, M. P. (2018). Effect of the tools of the mind kindergarten program on children's social and emotional development. *Early Childhood Research Quarterly*, 43, 52-61.
- Brom, C., Lukavský, J., Greger, D., Hannemann, T., Straková, J., & Švaříček, R. (2020, July). Mandatory home education during the COVID-19 lockdown in the Czech Republic: A rapid survey of 1st-9th graders' parents. In *Frontiers in Education*. (Vol. 5, p. 103). Frontiers Media SA.
- Brookfield, S. D. (2017). *Becoming a Critically Reflective Teacher*. John Wiley & Sons.
- Bütün-Ayhan, A. (2017). Bilişsel gelişim. N. Aral & T. Duman (Eds). *Eğitim psikolojisi*. (s. 104-128). Pegem.
- Earls, F., Raviola, G. J., & Carlson, M. (2008). Promoting child and adolescent mental health in the context of the HIV/AIDS pandemic with a focus on sub-Saharan Africa. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 49 (3), 295-312.
- Ersoy, F. (2016). *Fenomenoloji*. A. Saban ve A. Ersoy (Ed.). Eğitimde nitel araştırma içinde (s. 51- 105). Anı Yayıncılık.

- Hughes, C. (2020). Some implications of COVID-19 or remote learning and the future of schooling. *Current and Critical Issues in Curriculum, Learning and Assessment*, 36, 3-17.
- Patton, M. Q. (2014). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri* (M. Bütün & S. B. Demir, Çev. Ed.) Pegem Akademi.
- Yıldız-Bıçakçı, M. & Aral, N. (2017). *Dil gelişimi*. N. Aral & T. Duman (Ed). *Eğitim psikolojisi*. İçinde (s. 132-150). Pegem Yayınları.